ئەبەيدۇللا ئىبراھىم

تۈندىكى چاقماق

Abaydulla Ibrahim

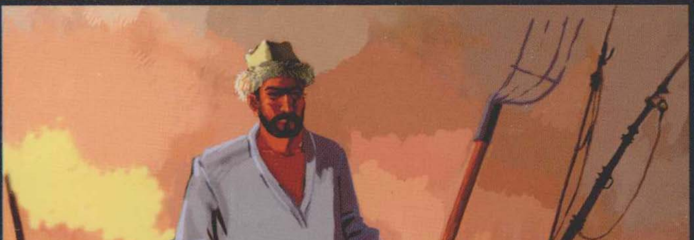

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

ئەبەيدۇللا ئىبراھىم ئەسەرلىرى

تۈندىكى چاقماق

常州大学图书馆
藏书章

(رومان)

4

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

图书在版编目(CIP)数据

深夜霹雷：维吾尔文/艾拜都拉·易卜拉欣著. —乌鲁木齐:新疆人民出版社,2010. 1
ISBN 978－7－228－11528－0

Ⅰ. 深… Ⅱ. 艾… Ⅲ. 长篇小说—中国—当代—维吾尔语（中国少数民族语言） Ⅳ. I247.5

中国版本图书馆 CIP 数据核字(2010)第 001426 号

作　　者	艾拜都拉·易卜拉欣
责任编辑	阿不都热合曼·艾白
责任校对	阿依古丽·莎比提
特约校对	海丽且木·孜亚吾顿
美术设计	艾克拜尔·沙力
插　　图	买·阿尤甫. 阿·阿布力孜
美 术 字	苏·司马义·哈力
出版发行	新疆人民出版社
电　　话	(0991)2827472
地　　址	乌鲁木齐市解放南路 348 号
邮　　编	830001
印　　刷	新疆新华印刷厂
经　　销	新疆维吾尔自治区新华书店
开　　本	880×1230 毫米　1/32
印　　张	19.75
插　　页	10
版　　次	2010 年 1 月第 1 版
印　　次	2010 年 1 月第 1 次印刷
印　　数	1—3000
定　　价	50.00 元

تۇندىكى چاقماق

ئاپتورى : ئەبەيدۇللا ئىبراھىم

مەسئۇل مۇھەررىرى : ئابدۇراخمان ئەبەي

مەسئۇل كوررېكتورى : ئايگۈل سابىت

تەكلىپلىك كوررېكتورى : خەلچەم زىياۋۇدۇن

گۈزەل سەنئەت لايىھىلىگۈچى : ئەكبەر سالىھ

رەسسام : مۇھەممەت ئايۇپ ، ئابدۇراخمان ئابلىز

خەتتات : سۇلايمان ئىسمايىل خالى

نەشر قىلىپ تارقاتقۇچى : شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

تېلېفون : 0991—2827472

ئادرېسى : ئۈرۈمچى شەھىرى جەنۇبىي ئازادلىق يولى 348 - نومۇر

پوچتا نومۇرى : 830001

باسقۇچى : شىنجاڭ شىنخۇا باسما زاۋۇتى

ساتقۇچى : شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق شىنخۇا كىتابخانىسى

فورماتى : 880×1230 مىللىمېتىر 1/32

باسما تاۋىقى : 19.75

قىستۇرما ۋارىقى : 10

نەشرى : 2010 - يىلى 1 - ئاي 1 - نەشرى

باسمىسى : 2010 - يىلى 1 - ئاي 1 - بېسىلىشى

تىراژى : 1—3000

كىتاب نومۇرى : ISBN 978—7—228—11528—0

باھاسى : 50.00 يۈەن

ئاپتور ھەققىدە

شائىر، يازغۇچى ئەبەيدۇللا ئىبراھىم — ئۆزىگە خاس ئىجادىيەت يولى ۋە ئىجادىيەت مۇۋەپپەقىيىتى ئارقىلىق يېڭى دەۋر ئۇيغۇر ئەدەبىياتىنىڭ تەرەققىياتىغا، گۈللىنىشىگە كۆرۈنەرلىك تۆھپە قوشقان، ئەسەرلىرى كەڭ ئوقۇرمەنلەر ۋە ئەدەبىيات ساھەسىدىكىلەرنىڭ قايىللىقىغا، يۇقىرى باھاسىغا ئېرىشكەن مۇنەۋۋەر ئەدىبلىرىمىزنىڭ بىرى. ئۇ ئەدەبىي ئىجادىيەتنىڭ ھەممە ساھەلىرىدە دېگۈدەك قەلەم تەۋرەتكەن، لىرىكىلىرىدا مىللىتىمىزنىڭ مەدەنىيىتى، ئۆرپ ـ ئادەتلىرى، خاراكتېر ئالاھىدىلىكلىرىنى ئىپادىلىگەن بولسا، داستانلىرىدا دەۋرنىڭ مۇھىم مەسىلىلىرىنى ئەكس ئەتتۈرگەن؛ ھېكايىلىرىدە مۇرەككەپ ئىجتىمائىي رېئاللىقنى، كىشىلىك مۇناسىۋەتلەرنى، ھايات مەسىلىلىرىنى يازغان بولسا، رومانلىرىدا زور تارىخىي ۋەقەلەرنى تەسۋىرلىگەن. ئۇنىڭ ھەرقايسى ژانىرلىرىدىكى ئىجادىيىتى خاس ئالاھىدىلىكلەرگە ۋە ئورتاقلىقلارغا ئىگە، بولۇپمۇ ئۇنىڭ لىرىكا ۋە رومان ئىجادىيىتىدىكى مۇۋەپپەقىيىتى ئالاھىدە گەۋدىلىك. ئۇ مۇنەۋۋەر ئەدىبلىرىمىزنىڭ بىرى بولۇپلا قالماستىن، بەلكى يەنە دەۋرىمىزدىكى داڭلىق ژۇرنالىستلارنىڭ بىرى. ئۇنىڭ ژۇرنال باشقۇرۇش، ژۇرنال چىقىرىش جەھەتلەردىكى نەتىجىسىمۇ ئومۇمىي ئېتىراپقا ئىگە.

ئەبەيدۇللا ئىبراھىم 1951 ـ يىلى خوتەن ۋىلايىتىنىڭ چىرا ناھىيىسىدە مەرىپەتپەرۋەر ھۇنەرۋەن ئائىلىسىدە تۇغۇلغان، 1957 ـ يىلىدىن 1966 ـ يىلىغىچە باشلانغۇچ ۋە ئوتتۇرا مەكتەپلەردە ئوقۇغان. 1966 ـ يىلىدىن 1972 ـ يىلىغىچە «قايتا تەربىيە» ئېلىش ئۈچۈن ئۆز يېزىسىغا قايتۇرۇلۇپ، دېھقانچىلىق بىلەن شۇغۇللانغان. 1972 ـ يىلى شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ ئەدەبىيات فاكۇلتېتىغا ئوقۇشقا كىرگەن. 1976 ـ يىلى ئوقۇش

此为试读,需要完整PDF请访问: www.ertongbook.com

پوتتوروپ ، «شىنجاڭ ياشلىرى» ژورنىلى رېداكسىيىسىگە تەقسىم قىلىنغاندىن بۇيان ، شۇ رېداكسىيە قارىمىقىدىكى «شىنجاڭ ياشلىرى» ژۇرنىلى ۋە خەنزۇ تىل - يېزىقىدا نەشر قىلىنىدىغان «سوبهى» ژۇرنالىلىرىدا باش مۇھەررىر بولۇپ ئىشلىگەن. ئەبەيدۇللا ئىبراھىم ھازىر «شىنجاڭ ياشلىرى» ژۇرنىلىنىڭ ئالىي مۇھەررىرى. ئاپتونوم رايونلۇق يازغۇچىلار جەمئىيىتىنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى.

ئەبەيدۇللا ئىبراھىم 1964 - يىلى «خوتەن گېزىتى» دە ئېلان قىلىنغان «تالمايدىكەن بىلىكى» ناملىق شېئىرى بىلەن ئەدەبىي ئىجادىيەت ساھەسىگە كىرىپ كەلگەن. گەرچە ئۇنىڭ ئىجادىيىتى ھەر خىل ژانىرلاردا بولسىمۇ، دەسلەپكى باسقۇچتا شېئىرىيەت ئاساسىي ئورۇندا تۇرىدۇ. ئۇ ئىجادىيەتكە يېڭى كىرىشكىنىگە، ئىجادىيەت ساھەسىدە شەكىللىنىۋاتقان شوئارۋازلىق، سولچىللىق ئاساسلىق خاھىش بولۇپ كەتكىنىگە قارىماي، شۇ يىللاردا يەنە «يۇلغۇن چېچىكى»، «ياشلىق ناخشىسى»، «تېرىم پەسلى»، «ھاياتتىن خاتىرىلەر»، «گۈل يېزام» قاتارلىق بىر تۈركۈم شېئىرلارنى يېزىپ، بۇ شېئىرلاردا ۋەتەننى، خەلقنى، ئەمگەكنى ئۇلۇغلاپ ۋە مەلۇم بەدىئىي سەۋىيە يارىتىپ، ئۆزگىچە ئىجادىيەت يولى تۇتقان ۋە ئۆزىنىڭ شېئىرىيەت ئىجادىيىتىدىكى ئوتتەك قىزغىنلىقى ھەم شېئىرىي تالانتىنى ئاشكارىلىغان. شائىر 1970 - يىللارنىڭ ئاخىرلىرى، 1980 - يىللارنىڭ دەسلەپىدە شېئىرىيەت ئىجادىيىتىنىڭ ئەڭ گۈللەنگەن بىر دەۋرىنى باشلاپ، ئۆزىنىڭ كىشىلەرنى قايىل قىلىدىغان شېئىرىي تالانتىنى، ئۆزگىچە كۆزىتىش، ئۆزگىچە پىكىر قىلىش، ئاجايىپ شېئىرىي ئوبرام پەيدا قىلىش ئىقتىدارىنى «ئوچ غەزەل»، «خوتەن قەغىزى»، «ئەتلەسكە مۇخەممەس»، «مۇقام ھەققىدە مۇخەممەس» قاتارلىق ئېسىل لىرىكىلىرىدا نامايان قىلغان. بۇ لىرىكىلار ئەبەيدۇللا ئىبراھىمنىڭ ئاشۇ يىللاردىكى شېئىرىيەت ئىجادىيىتىنىڭ يۇقىرى پەللىسىگە ۋەكىللىك قىلىپ، ئوقۇرمەنلەر ئارىسىدا ۋە ئەدەبىيات ساھەسىدە كۈچلۈك تەسىر قوزغىغان. شائىرنىڭ «قەشقەردە كەچ»، «قەشقەر باغچىسى»، «قەشقەر ئۆستىڭىدە» قاتارلىق

شېئىرلاردىن تەشكىل تاپقان «ئۈچ غەزەل» — ئەبەيدۇللا ئىبراھىم لىرىكىلىرىنىڭ يۇقىرى پەللىسىگە ۋەكىللىك قىلىپلا قالماستىن، بەلكى يېقى دەۋردىكى غەزەلچىلىكىمىزدىمۇ ناھايىتى مۇھىم ئورۇندا تۇرىدۇ. قەشقەر ھەققىدىكى بۇ بىر يۈرۈش غەزەللەردە شائىر بۇ قەدىمكى مەدەنىيەت مەركىزىدىكى تىپىك، ۋەكىللىك خاراكتېردىكى جانلىق كۆرۈنۈشلەرنى ئاجايىپ ھاياجان، قىزغىن مۇھەببەت، ئىبسىل مىسرالار ئارقىلىق تەسۋىرلەپ، تىل بىلەن ئىپادىلەپ بولغۇسىز بىر خىل ئېستېتىك ئۇنۇم ياراتقان. «خوتەن قەغىزى»، «ئەتلەسكە مۇخەممەس»، «مۇقام ھەققىدە مۇخەممەس» قاتارلىق شېئىرلىرىدىمۇ شائىر ئىجادكار، ئەمگەكچان، مەدەنىيەتلىك ئەجدادلىرىمىز ياراتقان قەغەز، ئەتلەس، مۇقاملارنىڭ ماددىي ۋە مەنىۋى ھاياتىمىزدىكى رولىنى مۇئەييەنلەشتۈرۈپ، يۈكسەك دەرىجىدىكى ۋەتەنپەرۋەرلىك، خەلقپەرۋەرلىك روھىنى ئىپادىلىگەن. بۇ شېئىرلاردىن كۆرۈۋېلىش تەس ئەمەسكى، ئەبەيدۇللا ئىبراھىم كلاسسىك شەكىللەردە ياخشى يازالايدىغان ۋە ئۇنىڭ مەلۇم سەۋىيىسىنى ياراتقان ھازىرقى زامان شائىرلىرىمىزنىڭ بىرى. بۇ شېئىرلارغا ئوبزورچىلار يۇقىرى باھالارنى بېرىشكەن. يۇقىرىدا ئىسمى ئاتاپ ئۆتۈلگەن ئاشۇ شېئىرلاردا شائىر خەلقىمىزنىڭ ماددىي ۋە مەنىۋى ئىجادچانلىقىنىڭ مەھسۇلى بولغان، ئۇيغۇر مەدەنىيىتىنىڭ قىممەتلىك بايلىقى ھېسابلىنىدىغان مۇقام، مەشرەپ، ئۆرپ - ئادەت، گىلەم، ئەتلەس، قەغەز··· قاتارلىقلارنى قىزغىن مۇھەببەت بىلەن مەدھىيىلەپ، ئۆزىنىڭ ئىجادكار ئەجدادلىرىمىزغا بولغان چەكسىز ھۆرمىتىنى بەدىئىي يۈكسەكلىكتە تولۇپ ئىپادىلەپ بەرگەن.

ئەبەيدۇللا ئىبراھىم ئىجادىيىتىدە داستانچىلىقمۇ ناھايىتى مۇھىم ئورۇندا تۇرىدۇ. ئۇ 1970 - يىللارنىڭ ئوتتۇرىلىرىدا داستان يېزىشقا كىرىشكەن، 1970 - يىللارنىڭ ئاخىرلىرى، 1980 - يىللارنىڭ باشلىرىدا داستانچىلىقتا ناھايىتى زور ئىجادىيەت مۇۋەپپەقىيىتىگە ئېرىشكەن. 1978 - يىلدىن 1983 - يىلغىچە بولغان قىسقىغىنا بەش يىل ئىچىدە ئۇ ئىلگىرى - كېيىن بولۇپ، «گۈلزۇپەر»، «پولات»، «دوستۇمنىڭ خاتىرىسى»، «چىمەندە

تـوي » ، «قارا ۋە ئاق » ، «ھەسەن ـ ھۆسەن » قاتارلىق يىرىك داسـتـانـلارنـى يـېـزىـپ ، يېڭى دەۋردىكى ئۇيغۇر داستانچىلىقىغا مۇناسىپ تۆھپىلەرنى قوشتى . شائىرنىڭ بۇ بىر قاتار داستانلىرى ئىچىدە «قارا ۋە ئاق » داستانى ۋەكىللىك خاراكتېرگە ئىگە بولۇپ ، شائىر بۇ داستانىدا سانائەت تېمىسىنى يازغان ، ئۇنىڭدا كۆمۈركان ئـىـشـچـىـسـى تـەلـئـەتـنـىـڭ كەسىپ ۋە مۇھەببەت جەھەتتىكى سەرگۈزەشتلىرىنى ئەكس ئەتتۈرگەن . داستاندا شائىر ۋەقەلىكنى بـايـان قىلىش بىلەنلا چەكلىنىپ قالماي ، يەنە ھايات ھەققىدە ، گـۈزەللىك ھەققىدە ، كەسىپ ھەققىدە ، قەلب ھەققىدە چوڭقۇر مۇھاكىمىلەرنى ئېلىپ بارغان ھەم يېڭىچە قاراشلارنى ئوتتۇرىغا قويۇپ ، ئەسەرنى مەزمۇن جەھەتتىن يۇكسەكلىككە ئىگە قىلغان . «دوستۇمنىڭ خاتىرىسى » — شائىرنىڭ يەنە بىر يىرىك داستانى بولۇپ ، ئۇنىڭغا باش قەھرىمان سەرسانىينىڭ ئاپەتلىك يىللار — «مـەدەنـىـيـەت زور ئـىـنـقـىـلابـى » مەزگىلىدىكى ئېچىنىشلىق سـەرگـۈزەشـتـلىرى ، پاجىئەلىك تەقدىرى ئارقىلىق ، بىر ئەۋلاد زىـيـالـىـيلار باشتىن كەچۈرگەن ئېچىنىشلىق قىسمەتلەر ئەكس ئـەتـتـۈرۈلگەن . شائىر داستانىدا مۇكەممەل بىر پۈتۈن ۋەقەلىك ئـارقـىلىق دەۋر رېئاللىقىنى كەڭ ۋە ماھىيەتلىك كۆزەتكەن ۋە مـۇھـىـم مـەسىلىنى ئوتتۇرىغا قويغان ، ئوخشىمىغان خاراكتېر ئالاھـىـدىـلـىـكـلەرگە ئىگە بىر تۈركۈم پېرسوناژلار ئوبرازىنى يـارىـتـىـپ ، ھـايـات ھـەقىقىدىكى ئويلىرىنى ئوتتۇرىغا قويغان . داسـتـانـدىـكـى كـەسكىن زىددىيەت ـ توقۇنۇشلار ، ئوخشىمىغان تەقدىرلەر كىشىگە چىنلىق تۇيغۇسى بەخش ئەتسە ، كۈچلۈك لىرىكا ۋە ئۆزگىچە مۇھاكىمىلەر كىشىگە بەدىئىي زوق بېغىشلايدۇ .

ئەبەيدۇللا ئىبراھىم ئۆز نۆۋىتىدە يەنە تونۇلغان يازغۇچى . ئۇ 1980 ـ يىللارنىڭ باشلىرىدىن تارتىپ ھېكايە ئىجادىيىتى بىلەن شـۇغـۇلـلـىـنىـپ ، «ئاجايىپ كۆزلەر » ، «يەر » ، «كۆن نەدىن چىقىدۇ » ، «سېرىق سەبـدە » ، «ھـەي ئـادەمـلـەر » ، «ئىنـسان قـەدرى » ، «كۆلەيمۇ يا يىغلايمۇ » قاتارلىق بىر تۈركۈم ياخشى ھـېـكـايـىـلـەرنـى يېزىپ ، ئوقۇرمەنلەرگە سۇندى . يازغۇچىنىڭ كۆزىتىش نۇقتىسى ، پىكىر قىلىش ئۇسۇلى ئۆزگىچە بولغاچقا ، بۇ

ھېكايىلەردە تۇرمۇشنىڭ ئاددىي كۆرۈنۈشتىكى تەرەپلىرى يېزىلىپ، ماھىيەتلىك مەسىلىلەر ئەكس ئەتتۈرۈلگەن، بۇ ھېكايىلەر كۈچلۈك تەسىرلەندۈرۈش كۈچىگە ئىگە، كىشىنىڭ قەلبىنى ھاياجانغا سالىدۇ. يازغۇچى بۇ ھېكايىلىرىدە تۇرمۇشتىكى ئەمەلىي، جانلىق ۋەقەلەرنى، خاراكتېرلارنى يۇكسەك دەرىجىدە ئومۇملاشتۇرۇپ ھەم ئەدەبىيلەشتۈرۈپ يېزىپ، دەۋرىمىز كىشىلىرىنىڭ مەدەنىيەت سەۋىيىسى، ئەخلاق قارىشى، ئادەملىك ساپاسى ھەققىدىكى كۆزىتىشلىرىنى، مۇلاھىزىلىرىنى، قاراشلىرىنى قىزىقارلىق، تەسىرلىك ۋەقەلىك ۋە جانلىق بەدىئىي ئوبرازلار ئارقىلىق ئوتتۇرىغا قويغان. يازغۇچى ئۆزىنىڭ بۇ بىر تۈركۈم مۇنەۋۋەر ھېكايىلىرى ئارقىلىق ئادەم ھەققىدە ئىزدەنگەن، ھاياتلىقنىڭ قىممىتى، ئەھمىيىتى ھەققىدە مۇھاكىمە يۈرگۈزگەن، بۇ جەھەتتىن قارىغاندا ئۇنىڭ ھېكايىلىرىدىكى ۋەقەلىك ۋە پېرسوناژلار مەقسەت ئەمەس. ئۇنىڭ ھېكايىلىرى ھەجىم جەھەتتىن ئىخچام، ئاممىباب، ئۆزگىچە قۇرۇلما ماھارىتى بىلەن يېزىلغان؛ ئۇنىڭ ھېكايىلىرىدە تىل ناھايىتى ماھىرلىق بىلەن ئىشلىتىلگەن بولۇپ، كىشىگە كۈچلۈك ئېستېتىكىلىق زوق بېغىشلايدۇ.

ئەبەيدۇللا ئىبراھىم كىچىك ھېكايە ئىجادىيىتىدىن رومان ئىجادىيىتىگە ئۆتۈپ، 1988 ـ يىلى «تۇندىكى چاقماق» ناملىق تارىخىي رومانىنى، 1996 ـ يىلى «داغ» ناملىق تارىخىي رومانىنى، 2006 ـ يىلى «بوز دالا» ناملىق تارىخىي رومانىنى نەشر قىلدۇردى. يازغۇچىنىڭ بۇ ئۈچ پارچە رومانى مۇۋەپپەقىيەتلىك يېزىلغان رومانلار بولۇپ، قىزغىن ئالقىشقا، يۇقىرى باھالارغا سازاۋەر بولدى. يازغۇچىنىڭ تۇنجى رومانى ھېسابلىنىدىغان «تۇندىكى چاقماق»تا خوتەننىڭ چىرا ناھىيىسىدە مىلادىيە 20 ـ ئەسىرنىڭ 10 ـ يىللىرىدا يۈز بەرگەن، خەلقنىڭ چىڭ سۇلالىسىنىڭ مۇستەبىت، چىرىك ھۆكۈمرانلىقىغا، يەرلىك فېئودال بەگ ـ ئەمەلدارلارنىڭ دەھشەتلىك زۇلمىغا ۋە چەت ئەل تاجاۋۇزچى كۈچلىرىگە قارشى ئېلىپ بارغان بىر قېتىملىق كۆلەمى چوڭ دېھقانلار قوزغىلىڭى تەسۋىرلەنگەن. يازغۇچى مول تارىخىي بىلىمى، ئەتراپلىق تۇرمۇش بىلىمى ۋە كۈچلۈك بەدىئىي

تەسەۋۋۇرى ئاساسىدا تارىخىي ۋەقەلەرنى، شەخسلەرنى قايتىدىن جانلاندۇرۇپ يېزىپ، روماننى ھەم تارىخىي چىنلىققا، ھەم بەدىئىي تەسىرلەندۈرۈش كۈچىگە ئىگە قىلغان. يازغۇچى روماندا خەلق قوزغىلىڭىنىڭ تارىخىي مۇقەررەرلىك ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىپلا قالماستىن، بەلكى يەنە چوڭقۇر مۇھاكىمىلەرنىمۇ يۈرگۈزۈپ، ماھىيەتلىك مەسىلىلەرنى ئوتتۇرىغا قويغان. روماندا سوپۇرگە ئاخۇن، سېيىت ھاجى، ئابلىز قارى، ئابدۇللا چاققان قاتارلىق بىر تۈركۈم روشەن خاراكتېر ئالاھىدىلىكىگە، تىپىك ئەھمىيەتكە ئىگە پېرسوناژلار ئوبرازلىرى يارىتىلغان بولۇپ، يازغۇچىنىڭ ئوبراز يارىتىش جەھەتتىكى ئالاھىدىلىكى ھەقىقەتەن كىشىنى قايىل قىلىدۇ. يازغۇچى روماندا تارىخىي تەركىبلەر بىلەن بەدىئىي توقۇلمىنىڭ مۇناسىۋىتىنى ناھايىتى ياخشى بىر تەرەپ قىلغاچقا، بۇ رومان ئىسمى ـ جىسمىغا لايىق تارىخىي رومان بولۇپ چىققان.

ئەبەيدۇللا ئىبراھىم «تۇندىكى چاقماق» رومانى ئارقىلىق ئۆزىنىڭ رومانچىلىقىغا ئاساس سالغان بولسا، «داغ» رومانى ئارقىلىق رومان ئىجادىيىتىنىڭ يۇقىرى پەللىسىنى ياراتقان. «داغ» تارىخىي رومان بولۇپ، ئۇ ئەبەيدۇللا ئىبراھىمنىڭ ۋەكىللىك خاراكتېرگە ئىگە يىرىك ئەسىرى، شۇنداقلا يېڭى دەۋردىكى ئۇيغۇر رومانچىلىقىدا مەيدانغا كەلگەن نادىر رومانلارنىڭ بىرى. روماندا مىلادىيە 19 ـ ئەسىرنىڭ كېيىنكى يېرىمىدا يۇرتىمىزدا يۈز بەرگەن بىر قاتار تارىخىي ۋەقەلەر ئارقا كۆرۈنۈش قىلىنىپ، ئەكسىيەتچى، مۇستەبىت ھۆكۈمرانلار، زالىم بەگ ـ ئەمەلدارلارنىڭ ئەل ـ يۇرتقا ئېلىپ كەلگەن تۈگىمەس بالايىئاپەتلىرى، ۋەيرانچىلىقلىرى، بۇنىڭغا چىداپ بولالمىغان خەلق ئاممىسىنىڭ قوزغىلىپ ئېلىپ بارغان كۈرەشلىرى تەسۋىرلەنگەن. يازغۇچى مول تارىخىي بىلىمى ئاساسىدا ئەسەرنى كۈچلۈك تارىخىي چىنلىققا ئىگە قىلىپ، خەلقىمىز تارىخىدىكى ئاشۇ بىر قىيىنلىق جەڭگىۋار كۈرەشنى بەدىئىي يۈكسەكلىككە كۆتۈرۈپ تەسۋىرلىگەن. يازغۇچى تارىخنى يازغاندا نوقۇل تارىخ بىلەنلا چەكلىنىپ قالماي، بەلكى يەنە بەدىئىي تەسەۋۋۇر، توقۇلمىلار بىلەن ئەسەرنىڭ بەدىئىي جەلپ قىلىش كۈچىنى زور دەرىجىدە ئاشۇرغان. تېخىمۇ قىممەتلىك

بولغىنى شۇكى ، يازغۇچى تارىخىي ۋەقەلەرنى ، تارىخىي شەخسلەرنى قايتىدىن كۆرسىتىپ قويۇش بىلەنلا چەكلىنىپ قالماستىن ، بەلكى ئاشۇ تارىخىي ۋەقەلەردىن ، تارىخىي شەخسلەردىن بۈگۈنكى زامان كىشىلىرى ئۈچۈن ساۋاق بولىدىغان تەجرىبىلەرنى يەكۈنلەپ ، رومانىنىڭ ئىجتىمائىي ئۈنۈمىنى زور دەرىجىدە ئاشۇرغان . يازغۇچى ئۆز ئىجادىيەت ئالاھىدىلىكى بويىچە تارىخ ئارقىلىق بۈگۈنگە ئىبرەت قىلغان ، ئىنسان ھەققىدە ، ھايات ھەققىدە چوڭقۇر قاراشلىرىنى ئىپادىلىگەن ، ئاجايىپ جەلپكار ۋەقەلىك ئارقىلىق ئەسەر سۇژىتىنى قانات يايدۇرغان ، يۈكسەك بەدىئىي ماھارەتنىڭ مەھسۇلى بولغان ، كىشىگە ئۆزگىچە تەسىرات بېرىدىغان نىياز ھېكىمبەگ ، كېپەك دەرۋىش قاتارلىق يېگانە پېرسوناژلار ئوبرازىنى ياراتقان . ئۇنىڭدىن باشقا ، رومانىنىڭ تەسۋىرلەش ، بايان قىلىش ، تىل ئىشلىتىش ، قۇرۇلما ئورۇنلاشتۇرۇش ماھارەتلىرىمۇ ناھايىتى ئۇستۇن .

رومانىنىڭ ئەڭ چوڭ مۇۋەپپەقىيىتى نىياز ھېكىمبەگ ، كېپەك دەۋرىش قاتارلىق پېرسوناژلار ئوبرازىدا گەۋدىلىنىدۇ . «نىياز ھېكىمبەگ قۇۋلۇق ، شۇملۇق بىلەن سۇيىقەست ۋە ھىيلە ـ مىكىردە تەڭدىشى يوق بىر ئادەم . ئۇنىڭ ئۈچۈن ئورۇن ۋە مەرتىۋە ئۆز ھاياتىدىنمۇ ئەزىز ۋە قىممەتلىك . ئۇنىڭچە ۋاپا ۋە ساداقەت دېگەنلەر ياشاش ئىقتىدارى بولمىغان يارامسىز ئادەملەرنىڭ ئويلاپ تاپقان نەرسىسى . ئۆزىنىڭ مەۋجۇت بولۇپ تۇرۇشى ئۈچۈن باشقىلارنىڭ ھايات يولىنى كېسىش نىياز ھېكىمبەگنىڭ ئۆزگەرمەس ھايات مەنتىقىسى . ئۇ رەزىللىك ۋە مۇناپىقلىقنىڭ جانلىق تىپى ، ياۋۇزلۇق ۋە قانخورلۇقنىڭ كەم تېپىلىدىغان ئۆلگىسىدۇر . ئۇنىڭ ئۈچۈن دۇنيادا ئەڭ قورقۇنچلۇق نەرسە ھەقىقەت ۋە ئادالەت ، دەردمەن ، بىچارىلەرنىڭ ئۆز ـ ئۆزىنى چۈشىنىپ يېتىشى . يازغۇچى ··· ئۇنى ماھىيىتى تۈپتىن ئوخشاش بولمىغان ئىككى خىل زىددىيەت قاينىمىغا ، يەنى ئەمگەكچى خەلق ۋە ئۆز كۈشەندىلىرى بىلەن بولغان توقۇنۇشلار ئېقىمىغا تاشلايدۇ . نەتىجىدە ، نىياز ھېكىمبەگ بۇ شەپقەتسىز ئېلىشىشتا ئارزۇسىنىڭ ئەكسىچە ئىككىلا سەپتە ئوخشاشلا مەغلۇپ بولۇپ ، ئۆزىنىڭ جىنايەتلىك شەرمەندە ھاياتىنى يىرگىنچلىك ئۆلۈم بىلەن ئاخىرلاشتۇرىدۇ» ، «كېپەك دەرۋىش خەلق ۋە ئۇنىڭ غايىلىرىنى

此为试读,需要完整PDF请访问: www.ertongbook.com

ھەممىدىن ئەلا بىلىدىغان ، بۇ يولدا ئۆمۈر بويى ئىزدىنىش ۋە رىيازەت چېكىشنى ۋىجدانىي بۇرچى ھېسابلايدىغان ، خەلقنىڭ تەقدىرى ۋە كېلەچىكىدىن باشقا ھېچقانداق غەم ، تەشۋىشى بولمىغان ھالال بىر ئادەم . ئۇ ھايات چۈشەنچىسى كەڭ ، تۇرمۇش بىلىمى چوڭقۇر ، ھەممە نەرسىگە ئۆزگىچە قارايدىغان ، ھەرقانداق مۇرەككەپ ۋەقە ـ ھادىسىلەرنىڭ سىر ، ھېكمەتلىرىنى ئۆزىنىڭ ساددا پىكىر ، مۇلاھىزىلىرى بىلەن روشەن يورۇتۇپ بېرەلەيدىغان ئالاھىدە ئەقىل ئىگىسى » . «كېپەك دەرۋىش بىلەن نىياز ھېكىمبەگ ئوبرازلىرى ئەدەبىياتىمىزدا ھازىرغىچە قەلەمگە ئېلىنمىغان ، پروزىمىزدا ھېچقانداق بەدىئىي ئىزناسى بولمىغان پۈتۈنلەي يېڭى ئوبرازلار ، ئۇلارنى ئاپتور ئۆزىنىڭ ماھارەتلىك قەلىمى بىلەن ئەدەبىياتىمىزغا بىرىنچى بولۇپ ئېلىپ كىردى »① .

ئەبەيدۇللا ئىبراھىم بۇنىڭدىن باشقا يەنە دراما ئىجادىيىتى بىلەن شۇغۇللىنىپ ، «نازىگۇم» درامىسى ، كىنو سېنارىيىسى ئىجادىيىتى بىلەن شۇغۇللىنىپ ، «سىرلىق كارۋان» سېنارىيىسىنى يازغان . ئۇنىڭ ئەرەب يېرىم ئارىلى ، چاۋشيەن ، ياپونىيە ، ئامېرىكا ۋە ياۋروپا ئەللىرى قاتارلىق ئەللەرگە قىلغان زىيارىتى ئاساسىدا يېزىلغان زىيارەت خاتىرىلىرىمۇ ناھايىتى ياخشى يېزىلغان بولۇپ ، جەمئىيەتتە كۈچلۈك تەسىر قوزغىدى .

ئەبەيدۇللا ئىبراھىم ئىجادىيىتىدە ئالاھىدە تىلغا ئېلىشقا تېگىشلىك بولغىنى شۇكى ، ئۇ يەنە ساياھەت خاتىرىلىرىنى ئاساس قىلغان خاتىرە ئەدەبىياتى ئىجادىيىتىدىمۇ گەۋدىلىك نەتىجىلەرنى قولغا كەلتۈرۈپ ، ئۇيغۇر ئەدەبىياتىدىكى بۇ يېڭى ئەدەبىي تۈرنىڭ تەرەققىياتى ۋە مۇۋەپپەقىيىتى ئۈچۈن گەۋدىلىك تۆھپىلەرنى قوشتى .

ئازاد رەھمىتۇللا سۇلتان ، كېرىمجان ئابدۇرېھىم : «ئۇيغۇر ئەدەبىياتى تارىخى» نىڭ «ئۇيغۇر بۈگۈنكى زامان ئەدەبىياتى تارىخى» قىسمى

① مۇھەممەت پولات : «داغ» — «ئەدەبىياتىمىزنىڭ يېڭى مۇۋەپپەقىيىتى» ، «ئەدەبىيات — چىنلىق ۋە گۈزەللىك زېمىنى» ، 53 ـ ، 63 ـ ، 73 ـ بەتلەر .

كىرىش سۆز ئورنىدا

ئالتە ـ يەتتە ياش چاغلىرىم بولسا كېرەك ، بىر قىشلىقى بىر كېچىدىلا تۆت ئەلىك قېلىنلىقتا قار ياغدى . قار — ئۇ قىشتىن بۇ قىشقىچە كەمدىن ـ كەم قار چۈشىدىغان يۇرتىمىزنىڭ بالىلىرى ئۈچۈن ئاز ئۇچرايدىغان كۆڭۈللۈك بىر ئەمەك ھېسابلىناتتى . خېلى بۇرۇن تەييارلاپ قويغان قىسماقنى قارلىرى ئۇدۇللۇق ئېرىپ تۇرىدىغان كۆللۈكلەرگە كۆمۈپ قويۇپ ، تامنىڭ ياكى قېرى سۆگەتنىڭ دالدىسىدا ماراپ ئولتۇرۇش ، ئۇچۇپ كەلگەن ۋە كەتكەن ، كۆللۈككە چۈشكەن ۋە يەمچۈككە يېقىنلاشقان ئاق قۇشقاچلارنى ھاياجانلىنىپ تۇرۇپ كۆزىتىش نېمىدېگەن قىزىقارلىق ـ ھە !

مېنىڭ قىسمىقىم يوق ئىدى . باشلانغۇچ كوپىراتسىيىنىڭ داغدۇغىلىرى بىلەن بېشىنى ئالالمايۋاتقان دادامنىڭ ماڭا قىسماق ياساپ بەرگىلى چولىسى تەگمەيتتى . بىلەتتىمكى ، ئاداشلىرىمنىڭ قىسماقلىرىنى ئۇلارنىڭ ئاقساقال بوۋىلىرى ئېدىتلاپ تەييارلاپ بېرەتتى ، ھەتتا قىسماقنى قانداق نىقابلاش ، يەمچۈكنى قانچىلىك چىقىرىش ، سەگەك ئاق قۇشقاچنى قانداق ئالداش ھۈنەرلىرىدە نەۋرىلىرىگە نەق مەيداندا يېتەكچىلىك قىلاتتى . مەن ئەقىللىق ، مېھرىبان بوۋىلىرى بىلەن پەخىرلىنىپ ، تۇتۇۋالغان قۇشقاچلىرىنى يېڭگە سولاپ شوخلۇق قىلىدىغان ئاداشلىرىمنى تولىمۇ بەختلىك دەپ ھېسابلايتتىم ، ئۇلارغا كۆزلىرىمنى مۆلدۈرلىتىپ ھەۋەس قىلىشتىن ئۆزگە ھېچبىر ئامالىم يوق ئىدى .

بىر كۈنى ئۆيگە سالپايغان ھالدا قايتىپ كىرىپ ، كۆلۈڭغا پۇتۇمنى تىقىپ ئوتسىنغاچ ، دادام ئىبراھىمئاخۇندىن سورىدىم :

— دادا ، مېنىڭ نېمىشقا بوۋام يوق ؟

دادام بۇ سوئالىمغا جاۋاب بەردى :

— بوۋاڭ قازا قىلىپ كەتكەن ، ئوغلۇم ، شۇڭا سىنىڭ بوۋاڭ يوق .

— ئۇ قاچان قازا قىلغان ، دادا ؟

— قىرىق نەچچە يىل بۇرۇن .

— نىمە بولۇپ قازا قىلغان ؟

— ئابلىزقارىنىڭ كۆلى بىشىدىكى جەڭدە قازا قىلغان ، ئۇ چاغدا مەن 14 ياشتا ئىدىم ...

دادام غىربىسىنىپ قالغىنىمنى تۇيغان چىغى ، شۇ ئاخشىمىلا باشمالتاق توملۇقىدىكى بىر تال ئانار شىخىنى قوقاسقا پۇچىلاپ ئىگىپ ، قوشنىمىزدىن ئىككى غىرىچ زەي تىلەپ قىسماق ياساپ بەردى . مىنى قىزىقتۇرغان قار ئەتىسىلا ئىرىپ كەتكەن بولسىمۇ ، لېكىن بوۋام بولمىسىمۇ ، قىسمىقىم بارلىقىنى يەتكۈچە كۆز - كۆز قىلىۋىلىشقا ئۈلگۈردۇم .

دادام ۋەقە خۇمار ، ئوقۇمۇشلۇق كىشى بولغاچقا ، كېيىنكى كۈنلەردە ئۆيىمىز تۇرۇشلۇق سىرىق مەھەللىسى بىلەن بىر چوڭ زاراتگاھلىق ئارقىلىقلا ئايرىلىپ تۇرىدىغان توغرىقبىغىل مەھەللىسىدىكى كۆل بىشىدا قاچانلاردىدۇر بولۇپ ئۆتكەن جەڭ ھەققىدە خېلى بىرنىمىلەرنى ئېيتىپ بەردى . بىراق ، يېشىم كىچىك ، ئەقلىم كالتە بولغانلىقتىنمۇ ، بۇ ۋەقەلەرنى بىر رىۋايەتكە قىياس قىلىپ ، ئاڭلاپلا قويغان بولدۇم .

مەكتەپكە كىردىم ، ساۋاتىم چىقىپ ، ئەقلىمگە ئانچە - مۇنچە ئەقىل قوشۇلدى . قىشنىڭ ئۇزۇن ئاخشاملىرى دادام قۇرداشلىرى بىلەن ئەدەبىيات ۋە تارىخ كىتابلىرىنى ئوقۇپ ، سۆھبەت قۇرغاندا قۇلاق مولىسى بولۇپ ، ئۇلارنىڭ سۆھبەتلىرىنى تىڭشىدىم ، دەرسلىكلەرنىڭ قىزىقتۇرۇشى ۋە ئائىلىۋى مۇھىتنىڭ تەسىرىدە قولۇمغا چۈشكەنلىكى كىتابنى ئوقۇيدىغان بولدۇم ، دادامنىڭ سۆھبىتى ۋە ئاللا ئۇزۇن ئۆمۈر بەرگەن مەھەللە مويسىپىتلىرىنىڭ گەپلىرىدىن «ئابلىزقارىنىڭ كۆلى بىشىدىكى جەڭ» توغرىسىدا يەنە

بەزى يېڭى ئۇچۇرلارغا ئىگە بولدۇم . شۇنىڭ بىلەن «بۇ جەڭ زادى قانداق جەڭدۇ ، كىملەر بىلەن كىملەر جەڭ قىلغاندۇ ؟» دېگەن سوئاللار بىئىختىيار كاللامغا كىرىپ كەلدى .

تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپنى پۈتتۈرۈپ يېزىغا قايتقاندىن كېيىن ماڭا دېھقانلار بىلەن ۋاستىسىز ۋە كەڭ ئۇچرىشىش ئىمكانىيىتى تۇغۇلدى . ئەمگەك ئارىلىقلىرىدا ، دەم ئېلىش كۈنلىرىدە دەپتەر - قەلىمىمنى كۆتۈرۈۋېلىپ شۇ چاغلاردا هايات ياشاۋاتقان «تىرىك تارىخ»لاردىن هېلىقى «جەڭ» هەققىدە سۈرۈشتۈرۈشكە كىرىشتىم ، هېلىمۇ سېدە ۋە بېھى دەرەخلىرى بىلەن قورشىلىپ تۇرغان «ئابلىزقارىنىڭ كۆلى» بېشىغا بېرىپ ، خارابە ئىزلىرىغا ئۇزاقتىن - ئۇزاق تىكىلدىم ، تارىخنىڭ يوقالغان سەھىپىلىرىنى ئاختۇردۇم .

بىراق ، ئۇ چاغلاردا «ئابلىزقارىنىڭ كۆلى» بېشى ئۆز قىياپىتىنى تامامەن ئۆزگەرتكەن ، كۆل بېشىدا يېڭى هۆكۈمەت ئىشخانىلىرى پەيدا بولغان ، پەقەت ئۆتمۈشتىن دېرەك بەرگۈچى يوغان كۆللا ئۆز پېتى ساقلىنىپ قالغانىدى .

بىلگەن ۋە ئىگىلىگەن تەپسىلاتلىرىم شۇنى چۈشەندۈرەتتىكى ، ئۇ يەردە بولغان جەڭ — ئاتا - بوۋىلىرىمنىڭ ، شۇنداقلا هەر مىللەت خەلقىنىڭ ئۆز تۇپرىقىنى ، ئۆز ئىززەت - هۆرمىتىنى قوغداش يولىدا ئېلىپ بارغان جەسۇرانە كۈرەشلىرىنىڭ بىرى ئىدى . ئۇ كۈرەش مەن تۇغۇلۇپ ئۆسكەن يۇرتىمۇ ، مېنى بېقىپ چوڭ قىلغان خەلقىمۇ شان - شۆھرەتلەر ئاتا قىلغان بىر شانلىق سەھىپە ئىدى .

1977 - يىلى يازدا خىزمەت قىلىۋاتقىنىمغا ئەمدىلا بىر يىل بولغان ئۈرۈمچىدىن يۇرتۇم چىرىيىگە كاماندىروپكىغا باردىم ۋە مەرھۇم دادام بىلەن بىللە يۈرۈپ ، ئەستىن كۆتۈرۈلۈپ كېتەي دېگەن تارىخنى يېڭىۋاشتىن يادلاپ ، خاتىرەمگە ئولتۇرغۇزدۇم ، قىسقىغىنا بىر ئاي ۋاقىتتىن ئۈنۈملۈك پايدىلىنىپ ئۇنىۋېرسىتېتتا ئوقۇۋاتقان چاغلىرىمدا ئۆگەنگەن ، توپلىغان ، رەتلىگەن

ماتېرىياللىرىم ئاساسىدا ئىسپاتلاش خاراكتېرلىك قايتا تەكشۈرۈش ئېلىپ باردىم. چېرىيىنىڭ شۇ تارىخىي ۋەقە يۈز بەرگەن چاغدىكى مەمۇرىي ئەھۋالىنى كۆرسىتىدىغان ماسشتابلىق رەڭلىك خەرىتىدىن ئۈچنى ئىشلەپ چىقتىم، شۇ يىلىلا تۇنجى ئەمگىكىم — كىنو سېنارىيىسى «يىپەك ۋادىسىدا كارۋان» يېزىلىپ چىقتى. بۇ سېنارىيە تارىخقا مەسئۇلىيەتسىزلىك بىلەن مۇئامىلە قىلغۇچىلارنىڭ ئەسەرنىڭ باش قەھرىمانىنى ئۆزگەرتىش توغرىسىدىكى يولسىز تەلەپلىرى ۋە مېنىڭ بۇ تەلەپنى رەت قىلىشىم ئارقىسىدا ئېكرانغا چىقىرىلىشتىن مەھرۇم بولغان بولسىمۇ، لېكىن سېنارىيىنىڭ يېزىلىشى ماڭا ئەڭ مۇھىم بەدىئىي مەشىق بولۇپ قالدى. ۋەقە ئۈستىدە ئىزدىنىشتىن، ۋەقەنىڭ تارىخىي ئارقا كۆرۈنۈشىنى تەھلىل قىلىشتىن ئەسلا توختاپ قالمىدىم.

«چېرىيە ۋەقەسى» دەرۋەقە يېرىم ئەسىردىن بۇيان نۇرغۇن رەسمىي ۋە غەيرىي رەسمىي تارىخىي ئەسەرلەردە تولا قەيت قىلىنىدى. چەت ئەل تارىخچىلىرىمۇ بىلگەنلىرىنى يازدى، مەملىكىتىمىز تارىخچىلىرىمۇ بۇ ۋەتەنپەرۋەرلىك كۈرىشىنى ئاغزى ـ ئاغزىغا تەگمەي ماختاشتى.

لېكىن، كۆپىنچە تارىخچىلارنىڭ، شۇنداقلا بەزى نوپۇزلۇق كىشىلىرىمىزنىڭ بۇ ۋەقەنىڭ «باش قەھرىمانى» توغرىسىدىكى مەلۇماتلىرى مېنى تولىمۇ ئەپسۇسلاندۇردى. بەزىلەر ھەتتا ئاغدۇرمىچى كۈچلەر بىلەن تىغمۇتىغ كۈرەش ئېلىپ بارغان سۈپۈرگەئاخۇننىڭ نامىنى تىلغا ئېلىپمۇ قويمىدى. تىز پۈكمەس يەرلىك خەلقنىڭ تارىخىي رولىنى زۆرۈرىي ئەھمىيىتىدىن مەھرۇم قىلدى. ۋەتەننىڭ غەربىي تېررىتورىيىسىنىڭ پۈتۈنلۈكىنى قوغداش تۆھپىسىنى (باشقا بەزى تارىخىي ۋەقەلەرنىڭ تۆھپىسىنى قوشۇن تارتىپ كەلگەن ئىككى ـ ئۈچ ھەربىي سەركەردىگە ۋە باشقىلارغا مەنسۇپ قىلىۋەتكەندەك) چىڭ سۇلالىسى ھاكىمىيىتىنىڭ خوتەندىكى قالدۇق قىسىملىرىغا تېگىشلىك نېسىۋىسىدىن نەچچە ھەسسە ئارتۇق مۇبالىغە بىلەن قوشۇپ تەقدىم قىلىۋەتتى.

بىراق، يېزىۋاتقىنىم بىر ئەدەبىي ئەسەر بولغىنى ئۈچۈن، بۇ ئەسەردە «چىرىيە ۋەقەسى»نى ئۆز رېتى، ئۆز ئەينى بىلەن بايان قىلىپ، تارىخنى ئويۇنچۇق ئورنىدا كۆرىدىغان ھېلىقىدەك كىشىلەر بىلەن زاكونلاشماقچى ئەمەسمەن. مۇددىئانى پەقەت تارىخىي رېئاللىق سەھنىسىدىن ئورۇن ئالغان ياخشى - يامان قەھرىمانلىرىمنىڭ ئىختىيارىغا ۋە ئەقىللىق ئوقۇرمەنلىرىمنىڭ تەپەككۇرىغا تاپشۇرىمەن. مۇبادا تارىخىي چىنلىققا ئارتۇقچە ئەھمىيەت بېرىپ، ئەسەر بەدىئىيلىكىگە سەل قارىغان ياكى بۇنىڭ ئەكسىچە يول تۇتقان مەقسەتتىن تاشقىرى نۇقسانلىرىم سېزىلسە، ئوقۇرمەنلىرىم تۈزىتىش كۆزى بىلەن قاراپ، ئەپۇ خىسلەتلىرى بىلەن پېقىرنى رازى قىلار دېگەن ئۈمىدتىمەن.

— ئاپتوردىن

此为试读,需要完整PDF请访问: www.ertongbook.com